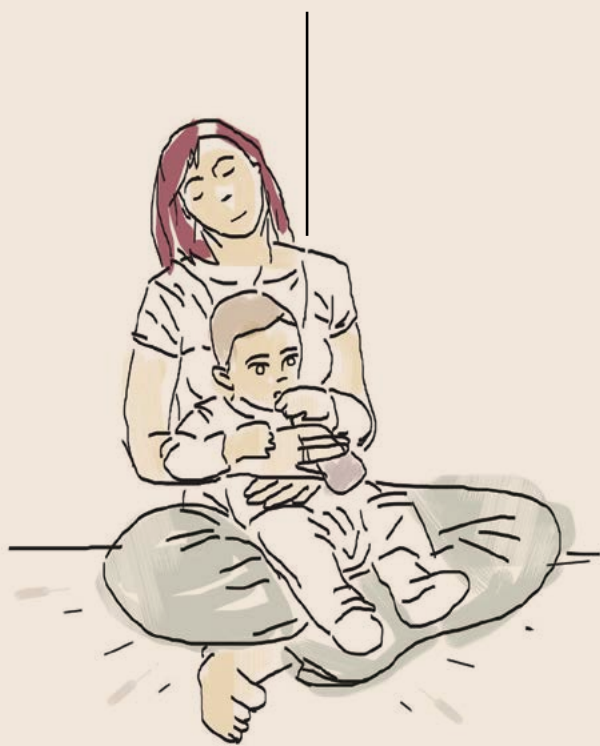

Sarah Knott

ΜΗΤΕΡΕΣ

ΜΙΑ ΑΝΤΙΣΥΜΒΑΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Μετάφραση: Στέλλα Κάσδαγλη

ΜΕΤΑΙΧΜΙΘ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	9
1. Η μητρότητα ως υπολογισμός	19
2. Η δημιουργία	29
3. Η ανακάλυψη	45
4. Δέκατη εβδομάδα ή οχτώ εβδομάδων ήδη	52
5. Το άκουσμα	60
6. Το ανασήκωμα της ποδιάς	75
7. Αυτός ο τοκετός	87
8. Επ, καλωσήρθες	101
9. Δάκρυα και ιστορίες	109
10. Το σαράντισμα	116
11. Βρεγμένο πανί	136
12. Ο διακεκομμένος χρόνος	151
13. Στη μέση της νύχτας	164
14. Το γάλα της ορμής	185
15. Η αβεβαιότητα ή ένα πείραμα σκέψης	212
16. Αλλόκοτες ιδέες	231
17. Πέρα δώθε	258
18. Λουλούδια από χαρτί	283
19. Η δρύινη σκάφη	306
20. Μωρά του κήπου, μωρά της αγκαλιάς	321
21. Εξερευνώντας το παρελθόν	333

22. Το τέλος της νύχτας	341
Ευχαριστίες	343
Επί της μεθόδου	346
Σημειώσεις	353

Η ΜΗΤΡΟΤΗΤΑ ΩΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

Ξαναγυρνάω στην αρχή, δεν έχω στην αγκαλιά μου κανένα παιδί, μόνο μια έρευνα στα σπάργανα. Η μητρότητα για μένα είναι απλώς μια αφηρημένη προοπτική.¹

Το μεγάλο ρολόι έξω από το παράθυρο δείχνει παρά δέκα. Οι φοιτητές και οι φοιτήτριες τρέχουν να προλάβουν το μάθημά τους – τα πόδια τους ποδοπατούν το διψασμένο γρασίδι χαράζοντας δρόμους. Εγώ συζητώ έντονα με έναν συνάδελφο και στενό μου φίλο για τη ζωή και τη δουλειά μας.

Αν κάνω παιδιά, δεν είμαι σίγουρη αν θα κάνω ένα η δύο, του ανακοινώνω, ίσως λίγο πιο πρόσχαρα απ' ό,τι πρέπει.

Έχω μπει σε κάπως επικίνδυνα μονοπάτια. Ξέρουμε και οι δύο –ή, τουλάχιστον, νομίζω ότι ξέρουμε και οι δύο– ότι, σύμφωνα με έρευνες, οι άντρες με σύντροφο και παιδιά, όπως εκείνος, προοδεύουν στον χώρο της δουλειάς μας. Οι γυναίκες με παιδιά, από την άλλη, όχι και τόσο. Ο ρυθμός της επιτυχίας τους επιβραδύνεται, φέρνοντάς τες σε υποδεέστερη θέση σε σχέση με τους άτεκνους άντρες και γυναίκες.

Ο φίλος μου απαντά σασιτισμένος και ελαφρώς εκνευρισμένος: πρώτα πρέπει να κάνεις το ένα.

Πώς αποφάσιζαν παλιά οι άνθρωποι πόσα παιδιά θα κάνουν και τι υποθέσεις έκαναν σε σχέση με το μέγεθος της οικογένειάς τους; Τι μπορεί να είχε δει το κάθε άτομο, στον καιρό του και στον τόπο του, σε σχέση με τη μητρότητα και να νούμερά της;

Οι φυλές Μαϊάμι και Ποταουατόμι που διέσχισαν κάποτε το λο-

φώδες μεσοδυτικό τοπίο, περνώντας ανάμεσα από μεγάλους θερινούς αγροτικούς οικισμούς και μικρότερα χειμερινά χωριά, δεν είχαν σε μεγάλη εκτίμηση τα μοναχοπαίδια. Οι γυναίκες που επεξεργάζονταν γούνες και καλλιεργούσαν καλαμπόκι, κολοκύθες και κόκκινα φασόλια, είχαν πολλά παιδιά η καθεμία και τα μεγάλωναν όλες μαζί. Το κάθε παιδί απείχε τρία ή τέσσερα χρόνια από το προηγούμενο, χάρη στη χρήση ντόπιων αμβλωτικών βοτάνων, τη σεξουαλική αποχή και τον όψιμο αποθλασμό. Επρόκειτο για έναν κόσμο θεμελιωμένο γύρω από τα σόγια, έναν κόσμο όπου η οικογενειακή συνεργασία αποτελούσε κρίσιμη παράμετρο της επιβίωσης. Τόσο στην Πενσιλβάνια όσο και στο Οχάιο, οι παρατηρητές σημείωναν επανειλημμένως ότι οι οικογένειες των Ινδιάνων είχαν, κατά μέσο όρο, από τέσσερα έως έξι παιδιά.²

Λίγο πιο ανατολικά, πάντα στον 17ο και τον 18ο αιώνα, οι άποικοι που είχαν αρχίσει να εξαπλώνονται στην τεράστια βορειοαμερικανική ήπειρο έκαναν περισσότερα παιδιά από τις φυλές των ιθαγενών που προσπαθούσαν να απομακρύνουν αλλά και από τους εκπροσώπους του Παλιού Κόσμου που είχαν αφήσει πίσω τους. Οι γυναίκες των αποίκων που ζούσαν σε εδάφη τα οποία ανήκαν στους ιθαγενείς Ιροκούα ή στους Αλγκόνκιν, παντρεύονταν συνήθως λίγο πριν ή λίγο μετά τα είκοσι και γεννούσαν κάθε ενάμισι με δύο χρόνια. Ο ταχύτερος ρυθμός γεννήσεων ήταν και ο εγκεκριμένος ρυθμός αναπαραγωγής, κι ήταν τόσο συνηθισμένος που έμοιαζε πλέον φυσικός και θεόσταλτος – καθώς επίσης και δείγμα ευμάρειας. Οι μεγάλες οικογένειες ήταν ιδιαίτερα συνηθισμένες στις τάξεις των γαιοκτημόνων, στις αστικές εβραϊκές κοινότητες, καθώς και στις κοινότητες των Γερμανών αποίκων, στις οποίες οι άνθρωποι παντρεύονταν νέοι. Στο μεταξύ, στις παλαιότερες ευρωπαϊκές κοινωνίες από τις οποίες είχαν μετοικιστεί οι άνθρωποι αυτοί, εκεί όπου η οικονομία δεν ήταν τόσο σταθερή, οι γυναίκες παντρεύονταν αργότερα (αν παντρεύονταν καθόλου) και γεννούσαν κάθε δύο ή τρία χρόνια. Πολλές από αυτές δεν είχαν καν την οικονομική σταθερότητα που θα τους επέτρεπε να παντρευτούν.

Οι περισσότερες κοινωνίες δεν ενδιαφέρονται για την τήρηση συλλογικών αριθμητικών αρχείων. Εγώ έμαθα για τα συγκεκριμένα νού-

μερα κυρίως χάρη σε σύγχρονους δημογράφους που εργάζονται αντίστροφα, από το παρόν προς το παρελθόν μας.

Για έναν άτεκνο, τα νούμερα αυτά μπορεί να φαντάζουν τρομερά ψυχρά και άπιαστα, ακόμα και αποθαρρυντικά. Οι σύγχρονοι δημογράφοι, που μετράνε και αναπαριστούν, δείχνουν ότι τα νούμερα αυτά άλλαξαν με τον καιρό και ο μέσος όρος των επτά-οχτώ παιδιών στη Βόρεια Αμερική του 17ου και του 18ου αιώνα, ή των τεσσάρων-πέντε παιδιών στη Βρετανία, στα τέλη του 20ού αιώνα είχε πέσει στα 2,2 παιδιά ή και ακόμα χαμηλότερα, και στις δύο χώρες. Τα νούμερα αυτά τα ξεδιάλεξαν και τα συγκέντρωσαν από δυτικές κυρίως πηγές: τοπικές απογραφές, οικογενειακές ιστορίες, διαθήκες, αρχεία εκκλησιών και στη συνέχεια, από τον 19ο αιώνα, από εθνικές έρευνες. Κάνω μια παύση και παίρνω μια ανάσα μπροστά στο πρώτο νούμερο που αντιπροσωπεύει τη Βόρεια Αμερική: έναν μέσο όρο, σχεδόν, ένα σιβαρό 8.³

Μπορούν, αναρωτιέμαι, τα νούμερα να έρθουν στο προσκήνιο, να μπλεχτούν μέσα στη βράση της καθημερινότητας; Η μεταβατική περίοδος της γονιμότητας, όπως στεγνά την ονομάζουν οι δημογράφοι, αποτελεί σίγουρα τη μεγαλύτερη αλλαγή που διαμόρφωσε τη μητρότητα από τον 17ο αιώνα και μετά. Αν υποθέσουμε ότι όντως υπάρχει κυρίαρχο αφήγημα σε σχέση με τη μητρότητα, τότε η αλλαγή στις πιθανότητες, από μεγαλύτερες οικογένειες σε μικρότερες, είναι ό,τι πιο κοντινό μπορούμε να έχουμε σε αυτό.

Οι μέσοι όροι –από 8 ή 5 έως 2,2– υποδεικνύουν τρεις ευρύτατες αλλαγές στις προσδοκίες, μια τριλογία μεταβολών ως προς το τι θα μπορούσε να περιμένει ένας άνθρωπος από το μέλλον του:

Από την κύηση... στην ανατροφή. Ή, πιο περιφραστικά, το «πριν» των πολλών αλληπάλληλων κυήσεων και τοκετών (αλλά και της ζωής με ένα σώμα που έχει σημαδευτεί από αυτά) και το «μετά» των λίγων. Το «πριν» της μητρότητας ως συλλογής παιδιών, με τη μητρική προσοχή να διασπάται και να διαιρείται, και το «μετά» της εντατικής ανατροφής ενός παιδιού ή, τέλος πάντων, λίγων... όχι ότι στη συγκεκριμένη φάση μπορώ να το φανταστώ, ούτε καν αυτό.

Από την αποδοχή της μητρότητας ως δώρου της μοίρας... στην έμφαση που δίνεται στον οικογενειακό προγραμματισμό. Η μεταβολή αυτή προέκυψε όχι τόσο λόγω των νέων μορφών αντισύλληψης, αλλά κυρίως από τη γνώση και από την εγκαθίδρυση ενός νέου ισχυρού προσανατολισμού προς το μέλλον – και μιας πιο ακριβούς απαρίθμησης, εδώ που τα λέμε. Σχεδιάστε πόσα παιδιά θα κάνετε, υπαγόρευε η μεταγενέστερη λογική, σκεφτείτε πόσο θα απέχουν το ένα από το άλλο, εκτιμήστε τις οικονομικές σας δυνατότητες και πράξτε αναλόγως.

Και από την προοπτική της αέναης μητρότητας, την οποία διαδέχεται μόνο η ιδιότητα της γιαγιάς... στη μείωση των χρόνων βρεφικής φροντίδας στα δάχτυλα του ενός χεριού. Κάποτε, λένε τα νούμερα, η μητρότητα προσέδιδε στις γυναίκες τη μόνιμη και καθοριστική ιδιότητα του ενηλίκου. Αργότερα, αλλά ακόμα και σήμερα, το μέγλωμα των μωρών πήρε μάλλον τη διάσταση μιας σύντομης περιόδου μέσα στον κύκλο της ζωής.

«Δεν νομίζετε κι εσείς, φίλε μου» έγραφε σε μια επιστολή της η Σουζάνα Χόπκινς, «ότι έχει πολύ περιορισμένη σκέψη» –είναι στενόμυαλος– «ο άνθρωπος που δεν μας θεωρεί [τις γυναίκες] ως τίποτα παραπάνω από οικόσιτα ζώα;» Η νεαρή από το Μέριλαντ έγραφε στο ξεκίνημα αυτών των αλλαγών, στα τέλη του 18ου αιώνα των ΗΠΑ. Αποστρεφόταν την παράδοση που, όπως πίστευε, αντιμετώπιζε τις γυναίκες ως ζώα. Η μεταβατική περίοδος της γονιμότητας ξεκίνησε ακριβώς από τη δική της γενιά, την εποχή της Αμερικανικής Επανάστασης, τότε που ορισμένες γυναίκες είχαν την ευκαιρία να εφαρμόσουν το ριζοσπαστικό μήνυμα της ελευθερίας και της ανεξαρτησίας και στην προσωπική τους ζωή. Η Σάρα Λόγκαν Φίσερ, σύζυγος ενός κουάκερου εμπόρου, σχολίαζε το έκτο παιδί μιας σύγχρονης της γυναίκας «που δεν είχε κλείσει ακόμα τα είκοσι εννιά»: υπερβολικά πολλά, υπερβολικά νωρίς, υπερβολικά γρήγορα. Η απόρριψη των παλαιότερων συνθηθειών, η συνειδητοποίηση των καινούριων δυνατοτήτων, φαντάζουν εξίσου ριζοσπαστικές και ουσιαστικές με την ανατροπή της μοναρχίας.⁴

Αλλά και η δημογραφική ιστορία των γυναικών της Γαλλίας ακολούθησε μια αντίστοιχη επαναστατική πορεία. Η Βρετανία ακολούθησε κατά πόδας στη μείωση του μεγέθους των οικογενειών, στα τέλη του 19ου αιώνα, μια αλλαγή που συνήθως συνδέεται με την εκβιομηχάνιση.

Οποτεδήποτε και οπουδήποτε κι αν συντελέστηκε η μετάβαση αυτή σε σχέση με το μέγεθος της οικογένειας, οι γυναίκες κέρδισαν σε υγεία και έλεγχο, τόσο σε σχέση με το σώμα τους όσο και σε σχέση με τον χρόνο τους. Έφτασαν μάλιστα να ορίζουν το ιδανικό μέγεθος της οικογένειας με ακριβή και συγκεκριμένα νούμερα. Η Έστερ Άτλι, μια γυναίκα από την ελίτ της Πενσιλβάνια, μπορεί και να είχε αξιολογήσει την αλλαγή αυτή ως βελτίωση της μοίρας της. Τη δεκαετία του 1780 είχε καταγράψει τη στενοχώρια της για το γεγονός ότι ήταν και πάλι έγκυος: «Δεν μπορώ να δικαιολογήσω τη θλίψη που με κυριεύει αρκετά συχνά» έγραφε, προσθέτοντας αμέσως μετά: «αν είχα λίγη βοήθεια με τις υποχρεώσεις μου μέσα στην οικογένεια... θα ήταν πιο εύκολη η κατάσταση». (Η εγκυμοσύνη εκείνη θα έκανε διψήφιο τον αριθμό των παιδιών της.) Στα 1855, αναλογιζόμενη την αγροτική ζωή της γιαγιάς της, που είχε μια ντουζίνα παιδιά, η Μάρθα Μπάουεν, από το Γουίλιαμσπορτ, σημειώνει ότι «με τη φροντίδα της μεγάλης οικογένειας που είχε επωμιστεί... το πεδίο της δραστηριότητάς της παρέμενε μειωμένο». Η ενδιάμεση γενιά είχε τέσσερα παιδιά, ενώ η Μάρθα, σύζυγος ιερέα, είχε μόνο ένα.⁵

Οι μεταβαλλόμενες προοπτικές ήταν συνήθως σποραδικές και στενά συνδεδεμένες με τις τοπικές συνθήκες. Τη δεκαετία του 1920, επισκέπτες της μικρής αμερικανικής πόλης Μάνσι σημείωναν ότι η υποχρεωτικότητα της γονιμότητας, την οποία είχε κληροδοτήσει στην κοινωνία η δεκαετία του 1890, είχε αρχίσει να «χαλαρώνει». Οι οικογένειες που είχαν από έξι έως και δεκατέσσερα παιδιά δεν θεωρούνταν πλέον «εξίσου “ωραίες” όσο οι οικογένειες που είχαν δύο, τρία ή τέσσερα παιδιά». Στο Λονδίνο της δεκαετίας του 1930, μια νέα γυναίκα, όπως η ράφτρα Ντόρις Χάνσλοου, μπορούσε να συνδέσει τα λιγότερα παιδιά με άλλες πρόσφατες αλλαγές που είχαν προκύψει στη σφαίρα του σπιτιού, όπως η διαθεσιμότητα ζεστού νερού ή ηλεκτρικού ρεύματος ή δημοτικών κατοικιών. Η μητέρα της, στο Μπέρμοντζι των αρχών του 20ού αιώνα, είχε οχτώ παιδιά. Όπως και άλλες μητέρες της εργατικής τάξης του Λονδίνου στη γενιά της, η Ντόρις θα έκανε λιγότερα, για την ακρίβεια μόλις δύο. Η δική μου, επίσης Λονδρέζα, γιαγιά, που σφουγγάριζε σκάλες για να βγάξει μερικά έξτρα χρήματα, δεν είχε προ-

λάβει αυτή την καμπί. Είχε πέντε παιδιά, από τα οποία μόνο τα τρία κατάφεραν να ενηλικιωθούν. Αν ρωτούσε κανείς μια τυχαία γυναίκα, στους δρόμους της πόλης, τι πίστευε για το μέγεθος μιας οικογένειας, αμέσως μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, εκείνη μπορεί να απαντούσε ότι «ένα παιδί είναι αρκετό», ή έστω δύο ή τρία. Ένα, γιατί: «Πρέπει να τα μεγαλώσεις με αξιοπρέπεια, έτσι δεν είναι;» Τρία, γιατί: «Θα ήθελα να τους δώσω ό,τι μπορούσα και δεν νομίζω ότι θα είχα την οικονομική δυνατότητα για παραπάνω».⁶

Σε συγκεκριμένες κοινότητες, τα νούμερα ακολουθούσαν ορισμένες φορές αντίστροφη πορεία. Οι γυναίκες της φυλής Κρι, για παράδειγμα, που ζούσαν στις πεδιάδες της Βόρειας Αμερικής κατά τον 19ο αιώνα, είχαν συνήθως τέσσερα παιδιά. Ο αριθμός αυτός όμως αυξήθηκε τη δεκαετία του 1860, πιθανότατα λόγω του τρόπου ζωής των Κρι, ο οποίος, καθώς έφτανε στο τέλος της η εποχή του κυνηγιού βουβαλιών, γινόταν ολοένα και πιο καθιστικός. Ορισμένα νούμερα αποτυπώθηκαν και στις ιστορίες των Κρι: «Παλιότερα δεν είχαμε ποτέ περισσότερα παιδιά απ' όσα μπορούσαμε να αρπάξουμε, σε περίπτωση που γινόταν κάποια μάχη και έπρεπε να το σκάσουμε γρήγορα». Η φυλή των Οτζίμπουε, που ζούσαν σε καταυλισμούς στο Γουινσκόνσιν, στο Μίσιγκαν και στη Μινεσότα της δεκαετίας του 1930, μπορεί και να συμφωνούσαν σε σχέση με τα χαμηλά νούμερα του παρελθόντος. Ένας πληροφοριοδότης είχε πει στην καθολική καλόγρια και ανθρωπολόγο Ινές Χίλγκερ ότι ήταν «ατιμωτικό να κάνει κανείς τα παιδιά του το ένα πίσω απ' τ' άλλο».⁷

Οι απαιτήσεις της γονιμότητας, η απειλή της «θλίψης», τα όρια που έμπαιναν στο «πεδίο δραστηριότητας», αναδύονται άγρια και τρομακτικά από την εποχή των μεγάλων οικογενειών.

Η πιθανή απόλαυση που πρόσφεραν όλα αυτά που είχαν πλέον χαθεί είναι λιγότερο χειροπιαστή και συγκεκριμένη. Η κρυφή περηφάνια ίσως σε ένα σώμα στρογγυλεμένο, γεμάτο ζωή. Ή η ευχάριστη γενναιοδωρία του να μαζεύεις γύρω σου ένα τσούρμο παιδιά. Ή η επανεμφάνιση, σε ένα νεογέννητο, των χαρακτηριστικών ενός προηγούμενου παιδιού που έχει πλέον μεγαλώσει. Ή η εγχάραξη (ως τεκμηρίωση) δεκάδων ονομάτων ζωντανών απογόνων, πάνω στην ταφόπλακα ενός πεθαμένου. Κάπου ανάμεσα στο γόνιμο παρελθόν και το

φειδωλό παρόν, η μητρότητα ως δίλημμα και ως ερωτηματικό ήρθε και αντικατέστησε την έννοια της μητρότητας ως πεπρωμένου.

Όταν ήμουν μικρή, μου φαινόταν μάλλον απίθανο να κάνω ποτέ παιδιά. Ήθελα να ζήσω μια ενδιαφέρουσα ζωή. Ήθελα να είμαι ανεξάρτητη και να έχω μια ισότιμη σχέση – φιλοδοξίες που ταίριαζαν σε μια Αγγλιδούλα του γυμνασίου, που είχε ήδη ωφεληθεί από τον φεμινισμό του δεύτερου κύματος. Η μητρότητα φάνταζε στα μάτια μου βαρετή, περιοριστική, νοικοκυριστική και αποστερημένη από ενήλικες συζητήσεις. Αγαπούσα τη μητέρα μου με όλη τη συγκατάβαση των παιδιών που έχουν εισπράξει αγάπη, αλλά με απωθούσε ο σεβασμός που έδειχνε στον πατέρα μου, με τον οποίο επίσης ταυτιζόμουν σε μεγάλο βαθμό. Εκείνου δεν του άρεσαν τα μικρά παιδιά, όπως δεν άρεσαν και σ' εμένα. Και χρειάστηκε να κλείσω τα είκοσι για να συνειδητοποιήσω ότι η ευγένεια δεν είναι ο μόνος λόγος που βγάζουν ήχους τρυφερότητας και ικανοποίησης μερικοί όταν βλέπουν ένα μωρό.

Λίγο αφότου έκλεισα τα τριάντα, μια φίλη, μεγαλύτερη από μένα, την οποία θαύμαζα πολύ, παρατήρησε ότι εκείνο που είχε μετανιώσει στη ζωή της ήταν το ότι δεν είχε κάνει παιδιά. Γνώρισα επίσης γυναίκες πολύ ανεξάρτητες, που λάτρευαν ανερευθρίαστα τα παιδιά τους και αντλούσαν μεγάλη χαρά από αυτά. Ξαφνικά άρχισα να βλέπω το ζήτημα από εντελώς διαφορετική σκοπιά. Αυτού του είδους η αποκάλυψη δεν είναι σπάνια για τον 21ο αιώνα, όπου, απ' ό,τι φαίνεται, οι άνθρωποι δεν θέλουν να κάνουν παιδιά, μέχρι που κάνουν. Και η απόφαση σε σχέση με το αν θα κάνουν είναι η πιο πρόσφατη εκδοχή της μητρότητας ως υπολογισμού, με μια πολύ σύγχρονη ιδιαιτερότητα: όχι μόνο πόσα παιδιά θα κάνω, αλλά κυρίως αν θα κάνω παιδιά γενικά.

Η αποκάλυψη αυτή μπορεί να επηρεαστεί από πολλές διαφορετικές παραμέτρους και πολλές διαφορετικές κληρονομίες. «Η επιλογή της μητρότητας μετά από μια ζωή αμφιβολίας» είναι ο υπότιτλος μιας αυτοβιογραφίας της Ρεμπέκα Γουόκερ, κόρη της μαύρης φεμινίστριας Άλις Γουόκερ. Για τη συγγραφέα Τσίτρα Ραμασουάμι από το Εδιμβούργο, η μητρότητα προκύπτει ως αιφνίδιος πειρασμός και ως πολύπλο-

κος γρίφος: πώς μπορούμε ν' αφήσουμε κατά μέρος τον συναισθηματισμό, την αποστείρωση και την επιστήμη; Τις συνταγές, τις οδηγίες αυτοβοήθειας και τη συναισθηματική χειραγώγηση; Τα ψέματα, τις στρεβλώσεις και τις ανεπιθύμητες συμβουλές; Τις ίντριγκες; Τον ατελείωτο ειρμό νέων ιστοριών;⁸

Για τον συνάδελφό μου, το ζήτημα των παιδιών έχει τακτοποιηθεί. Η σύντροφός του ακτινοβολεί επιτηδειότητα. Όταν πηγαίνουμε με τον Κ πεζοπορία στο δάσος μαζί τους, εκείνη στέλνει τα δύο μικρά παιδιά τους μπροστά για να ανακαλύψουν κάποιο τεράστιο μανιτάρι από δω ή κάποιο ξύλο σε σχήμα γράμματος από κει, κι έτσι τα κάνει να ξεχνούν την κούρασή τους. Η ίδια επιτηδειότητα βλέπω να μεταδίδεται και στον συνάδελφό μου και, όπως παρατηρώ, στον Κ, ο οποίος πιάνει το μικρότερο και το ανεβάζει στους ώμους του. Πρώτα πρέπει να κάνεις το ένα.

Το γράφημα των δημογράφων κολλάει στο μυαλό μου και φυτεύει παντού μέσα στη φαντασία μου στοιχεία για παλιότερους, χαμένους κόσμους. Στις περισσότερες κοινωνίες, πριν από τον 20ό αιώνα, πρέπει να υπήρχαν πολλά, πάρα πολλά παιδιά. Τα βρέφη ήταν ορατά παντού, σε αντίθεση με σήμερα που όσες γυναίκες δεν μεγαλώνουν μικρά παιδιά είναι συνήθως αποκλεισμένες από εκείνες που το κάνουν. Η άγνοιά μου σχετικά με τα μωρά, αυτή η έντονη αίσθηση διάκρισης, αποτελεί μια καθαρά σύγχρονη επινόηση.⁹

Αυτά τα μικρά παιδιά του παρελθόντος έτρεχαν από δω κι από κει όλα μαζί, παρά τα υψηλότερα ποσοστά βρεφικής θνησιμότητας. Ως τα μέσα του 20ού αιώνα, ελάχιστοι γονείς έχαναν πλέον κάποιο μωρό τους, όμως σε όλους τους προηγούμενους αιώνες, οι βρεφικοί θάνατοι ήταν μια εμπειρία που ελάχιστοι γονείς είχαν την τύχη να αποφύγουν.

Το αντικείμενο της έρευνάς μου, αποφασίζω, δεν θα είναι τόσο τρομακτικό: θα αφορά τα παιδιά που επέζησαν και έμειναν μαζί με τις οικογένειές τους. Θα αφορά τη βιωμένη μητρότητα ζωντανών παιδιών και όχι τη μητρική θνησιμότητα, την απώλεια βρεφών ή την υποχρεωτική απομάκρυνσή τους. Μέσα στην ανεπεξέργαστη αβεβαιότητα σε

σχέση με το αν πρόκειται, στο μέλλον, να κάνω παιδί, μόνο αυτού του είδους τη μητρότητα αντέχω να αναλογιστώ και να μελετήσω.

Τις πιο μακάβριες ιστορίες τις αφήνω σε άλλους. Η βιωμένη μητρότητα ενός ζωντανού παιδιού, δυο αναπόσπαστα δεμένες μεταξύ τους πορείες, απαιτούν ήδη αρκετή έρευνα και φαντασία.

«Πώς να τα βγάλω πέρα όταν έχω μισή ντουζίνα ή και δέκα παιδιά που δεν μπορώ να τα φέρω βόλτα;» αναρωτιόταν η Έστερ Έντουαρντς Μπερ, άποικος του Νιου Τζέρσι, μετά τη γέννηση ενός από τα παιδιά της το 1755. Η Ναρσίσα Γουίτμαν, από τους πιονέρους του Όρεγκον, έναν αιώνα αργότερα, μπορεί και να αναγνώριζε τις ανησυχίες αυτές, αφού γνώριζε από πρώτο χέρι τις άμεσες συνέπειες του να ανατρέφει κανείς πολλά παιδιά μαζί. «Αγαπητοί μου Γονείς», έγραφε σε μια από τις σπάνιες, αλλά θερμές και στοργικές, επιστολές προς τους δικούς της, στη Νέα Υόρκη, εν έτει 1845. «Έχω πλέον μια οικογένεια με έντεκα παιδιά. Γι' αυτόν τον λόγο νιώθω ότι είναι αδύνατο να σας γράφω γράμματα».¹⁰

Πέφτω πάνω σε ολοένα και περισσότερα γράμματα με προσωπικές αφηγήσεις που περιέχουν τέτοιες τυχαίες αναφορές, τέτοιες απροσχεδίαστες και γήινες ανταποκρίσεις από διαφορετικά σημεία της μεταβατικής περιόδου της γονιμότητας. Στην πλειονότητά τους είναι γραμμένες από τις πιο μορφωμένες και τις πιο αμέριμνες. Στο σημείο αυτό, στο ξεκίνημα της έρευνάς μου, αποδεικνύεται πιο εύκολο να μετατρέψω τα νούμερα της μητρότητας σε ανθρώπινες ιστορίες και να φανταστώ τι σήμαιναν πραγματικά τα νέα ποσοστά γονιμότητας για τις καλλιεργημένες τάξεις της Βρετανίας και της Βόρειας Αμερικής.

Είναι πολύ πιο δύσκολο να ζωντανέψει κανείς τη μητρότητα των γυναικών σκλάβων, για παράδειγμα, ή των ιθαγενών της Αμερικής. Η των εργατικών τάξεων του δικού μου παρελθόντος. Η εγγραμματοσύνη ήταν αυστηρά απαγορευμένη στους σκλάβους, πράγμα που σημαίνει ότι έχουμε στη διάθεσή μας ελάχιστα ντοκουμέντα γραμμένα από το δικό τους χέρι. Οι ομάδες ιθαγενών, κάθε είδους, της Βόρειας Αμερικής μετέδιδαν την κουλτούρα τους προφορικά και όχι μέσα από γραπτά που φυλάσσονταν σε αρχεία. Σε κάθε φυλή και σε κάθε εθνικότητα, οι ερ-

γατικές τάξεις περνούσαν τις περισσότερες ώρες της ημέρας τους προσπαθώντας απλώς να επιβιώσουν. Εγώ όμως μπορώ να επιμείνω. Χωρίς τους ανθρώπους αυτούς, η εικόνα που έχω θα είναι παραπλανητική, πετσοκομμένη, λάθος.

Τα μικρά παιδιά του συναδέλφου μου εξακολουθούν να μεγαλώνουν κι εκείνος αρκείται στα δύο.

Κανένα, ένα ή δύο; Κανένα ή μερικά;

ΤΙ ΣΗΜΑΙΝΕ ΝΑ ΕΙΣΑΙ ΜΗΤΕΡΑ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ;

Όταν η διακεκριμένη ιστορικός Sarah Knott έμεινε έγκυος, έθεσε αυτό το ερώτημα στον εαυτό της. Ωστόσο δυσκολεύτηκε να βρει καταγραφές που αφορούσαν τη μητρότητα. Επί αιώνες τους ιστορικούς απασχολούν θέματα όπως οι πόλεμοι, οι πολιτικές εξελίξεις και οι επαναστάσεις, αλλά οι λεπτομέρειες της καθημερινής φροντίδας ενός μωρού τούς αφήνουν αδιάφορους. Πολλές πτυχές της μητρότητας, τόσο του παρελθόντος όσο και του παρόντος, παραβλέπονται ή λησμονιούνται.

Με γνώμονα το δικό της βίωμα, από την αποβολή ως την κύηση, τον τοκετό και τη βρεφική ηλικία των δύο της παιδιών, η Sarah Knott διερευνά την ολοένα μεταβαλλόμενη εμπειρία της μητρότητας στη διάρκεια των τελευταίων αιώνων. Αντλώντας στοιχεία από μια ετερόκλητη συλλογή τεκμηρίων – ανολοκλήρωτα γράμματα, βιαστικές ημερολογιακές καταχωρίσεις, δικαστικά αρχεία και μια φιγούρα σε μια ζωγραφιά— το βιβλίο αυτό διασώζει και ζωντανεύει τις χαμένες ιστορίες των συνηθισμένων γυναικών, των συνηθισμένων μητέρων.

Από τις ωδίνες μιας σκλάβας στις φυτείες της Νότιας Καρολίνας ως το θριαμβευτικό χαμόγελο της ερωμένης του βασιλιά που έχει συλλάβει τον διάδοχο του θρόνου· από τη νοικοκυρά των προαστίων της δεκαετίας του 1950 ως την εργάτρια που πάει στο εργοστάσιο με το μωρό της· από την έποικο στο Φαρ Ουέστ με τα οχτώ παιδιά ως τη φεμινίστρια του 1970 που μάχεται για το δικαίωμά της να αποφασίζει αν θα κάνει παιδιά, οι *Μητέρες* συνθέτουν μια συγκινητική εικόνα της μητρότητας.

ΕΓΡΑΨΑΝ ΓΙΑ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Συγκλονιστικό. Σε καθλώνει από την αρχή έως το τέλος.

Diane Atkinson, συγγραφέας

Ειλικρινές και γνήσιο.

Sunday Times

Με έκανε να κλαίω με λυγμούς... Η προκλητική δύναμη της κοινωνικής ιστορίας πηγάζει από την εξαιρετική της ικανότητα ως συγγραφέα και αφηγήτριας.

Spectator

Ένας συγκινητικός όσο και διαφωτιστικός στοχασμός πάνω στον πιο βασικό και ωστόσο αδιάκοπα μεταβαλλόμενο δεσμό μεταξύ ανθρώπων.

Fara Dabhoiwala, συγγραφέας

ISBN: 978-618-03-2104-3

9 786180 321043

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 82104

ΣΕΙΡΑ ΟΞΥΓΟΝΟ₂